

የኔ ፍቅር “ድርሰት” ነው (ከበደ ሚካኤል)

ከሸፈራው መንገዥ

«ፈልቀሽ የተገኘሽ ከሹባርት ራስ ከቤተሰብ ናላ ከሞከርሽ መንፈስ፤ ከሽግግር ትካዜ ከያሬድ ልቦና፤ መዓዛ የሞላብሽ የብስጥት ቃና ረቂቅ ድምጽ ሆይ ውብ ታሪክ ትጽሕት እንደ ፀሐይ ውብ እንደ ጨረቃ የሚወታሽ ለዛ የድምጽሽ ፍሥሐ የመንፈስ ለረቂ የነፍስ እህል ውሃ ቃናሽ ነፋስ ሆኖ ድምጽሽ ወረገላ ውሰጃት እባክሽ ነፍሴን ወደሌላ »

ይህ «የቅኔ እዝመራ» ከሚለው የከበደ ሚካኤል የተወሰደ ግጥም ነው።

ከ1934 ዓ. ም. እስከ 1950ዎቹ ድረስ ትምህርቱን የተከታተለ ሰው የከበደ ሚካኤልን መጻሕፍት ሳያነብ ትምህርቱን አጠናቀቅሁ ለማለት አይደፍርም። ሥርዓተ ትምህርት ውስጥ ገብተው ከነበሩት የአማርኛ መጻሕፍት አብዛኛዎቹ በአቶ ከበደ ሚካኤል የተደረሱ ነበሩ። ለማስታወስ ያህል፣ የዕውቀት ብልጭታ፣ ታላላቅ ሰዎች፣ የዓለም ታሪክ፣ ታሪክና ምሳሌ ሦስተኛ መጽሐፍ፣ ከይቅርታ በላይ፣ ጃፓን እንዴት ሠለጠነች፣ የኢትዮጵያና የምዕራብ ሥልጣኔ፣ ትልቁ እስክንድር፣ ሥልጣኔ ማለት ምንድነው፣ ብርሃን ሕሊና፣ መጀመሪያ እርምጃ የሥልጣኔ አየር፣ የትንቢት ቀጠሮ፣ ሮሚዎና ገፍለዋል፣ አኒባል፣ በላይነህ የተባሉትን ለመጥቀስ ይቻላል።

ዛሬ አቶ ከበደ ሚካኤል የት ናቸው? እኛህ አባት ደራሲ አሁንም በሕይወት አሉ። ደራሲ ከበደ ሚካኤል በገነት ሆኑ ውስጥ አንዱን ክፍል ተከራይተው የሚኖሩ ሲሆኑ አሁንም ከመጻሕፍት ጋር ይታገላሉ። ከአልጋቸው ራስ፤ ወገብኔና ግርጌ መጻሕፍቶች ይታያሉ። ደራሲውም ዛሬም ያነባሉ። ዛሬም ይጽፋሉ።

ከሦስት ሺህ መጻሕፍት በላይ አነበብኩ የሚለው ዓይናቸው አሁንም እምብዛም መነጽር አይፈልግም። ሰባ አንድ መጻሕፍት የጻፈው እጃቸው አይንቀጠቀጥም። ከነዚህ መጻሕፍት ሁሉ ዕውቀት የቃረመውን ጭንቅላት የተሸከመው አንገት አይንቀጠቀጥም። የጥንቱ ከበደ ሚካኤል አሁንም እንደ ጥንቱ ይታያሉ። ግን ከጥንቱ ጥቂት የሚለዩበት ነገር ቢኖር በራቸውን ይከብ የነበረው ጠጉራቸው ጨፌውን ያጣ መሰና ሊመሰል ተቃርቧል። ዝርጉ ትከሻቸው መሰል በማለቱ በልክ ተሠርቶ የነበረው ኩታቸው ረገጧል። የወኔ ማጥበቂያ ቀበረቸው

ወደ ጳላ መሸማቀቁ ጉልቶ ይታያል። አቶ ከበደን ለማነጋገር የሄድኩት የአባት ደራሲ ያንን ትዝታ ለመቅረጽ ነበር።

አቶ ከበደ ሚካኤል ዛሬ የ65 ዓመት አዛውንት ናቸው።

የአቶ ከበደ ሚካኤል ድርሰቶች የተዘጋጁት በሰድ ገባብና በግጥም ነው። በሰድ ገባብ የተዘጋጁት ድርሰቶች ታሪካዊ ሲሆኑ ግጥሞቹ የመፈላሰፍ ርቀትና ውስጠ ምሥጢር ያላቸው ናቸው።

«ሀብታም ይደኽያል ሐዚምም ይሞታል። ጉበዝ ይሸነፋል፣ ብልህ ይሳሳታል፣ የበራውም ጠፍቶ የሠሩት ይፈርሳል፣ የቆመውም ወድቆ የሳቀ ያለቅሳል፣ ጌጥም ሆነ ጥበብ ውበት ሆነ ከብርም፣ ያማረበት ነገር ማስቀየሙ አይቀርም።»

አቶ ከበደ ደራሲ ለመሆን ከድርሰት ትምህርት ቤት ደጅ አልደረሱም። ትምህርታቸው በአገር ትምህርት እስከ ቅዳሴ ፤ ከዚያም ፈረንሳይኛ፣ እንግሊዝኛና ኢጣሊያንኛ ነው። ሁሉንም ትምህርት የቀሰሙት በአገራቸው ነው። ለደራሲነት ያበቃቸው የራሳቸው ፍላጎት ብቻ እንደሆነ በኩራት ይናገራሉ። ይህን እሳቸው ሲገልጹት «ጊዜና አጋጣሚው ሁኔታ ነው ደራሲ ያደረገኝ» ይላሉ።

ስመ ጥሩ ደራሲ ለመሆን እንዴት በቁ! ያውጉኝ እስቲ አልኳቸው። የኔ ጭንቅላት ሊይዘው የማይችለውን ዘረገፋልኝ። «አየህ! አንድ ሰው እንዲሁ ከሚዳ ተነስቶ ደራሲ ለመሆን አይችልም። ደራሲ ለመሆንም ከፍተኛ ትምህርት አያስፈልገውም። ወላጆቹ ተፈጥሮውና ፍላጎቱ ናቸው። እኔ ደራሲ ለመሆን ከመነሳሳቴ በፊት ማንበብ ነበረብኝ። በመጀመሪያ ያነበብኩት የአገሪን መጻሕፍት ነው። ከዚያ የውጭውን አገር አነበብኩ። ደራሲ ለመሆን የአንድ መጽሐፍ ገባብ በቂ አይሆንም። ስለዚህ ከግሪክ ሥልጣኔ ጀምሮ የተጻፉትን መጻሕፍት ማንበብ ግድ ሆነብኝ። አጀማመራ ከዚያ ነው። ከዚያ ወደ ሮማውያን ታሪክ፣ በኋላም የሕንዶችን፣ የምሥራቃውያንና የእንግሊዞችን፣ የጀርመንን፣ የፈረንሳይን፣ የኢጣሊያንና የሩሲያን ስመ-ጥር ድርሰቶችን አነበብኩ። አጠናኝቸው። በጠቅላላው ደራሲ ለመሆን ከ3000 መጻሕፍት በላይ አንብቤአለሁ። ሁሉንም

ደጋግሚ ያጠናክቻቸው ሲሆኑ የኔ መምህራን እነዚህ መጻሕፍት ናቸው» አሉኝ።

ሦስት ሺህ መጻሕፍት አነበብኩ ሲሉ ደንገጥኩኝ። የማይታመን ማመን ሆነብኝ። የተመራመሩበትን አሥራ ስድስት ዝርዝር ስም አቀረቡልኝ። ታሪክ፣ ሌትራቸር፣ ሥነፍጥረት፣ ፊዚክስ፣ ኬሚስትሪ፣ ጂኦግራፊ፣ ኢኮኖሚ፣ ፊሎዞፊ፣ ፊሎሎጂ፣ ፔዳጎጂ ወዘተ. የተመራመሩባቸው እነዚያ ከሦስት ሺህ በላይ የሆኑት መጻሕፍት በነዚህ በአሥራ ስድስቱ የትምህርት ዓይነቶች የተገለጹባቸው ናቸው።

እንዴት ቻሉት? አልኳቸው። «የማይቻል ነገር የለም። ለምሳሌ አንድ ታሪክ ለመጻፍ ወይም ስለ አንድ ታሪክ ለማወቅ ቢያንስ ቢያንስ እስከ 350 ልዩ ልዩ የታሪክ መጻሕፍት አንብቤአለሁ። መለስ መለስ ያለውን ልተውና ከዘረዘርኩልህ አሥራ ስድስት አርዕስቶች የአብዛኞቹን በያንዳንዱ ርዕስ ከ150 እስከ 200 መጻሕፍት አንብቤ አለሁ። ለድርሰት አመለካከቴን ያስፋልኝ ይህ ነው።»

ደራሲ ከበደ ሚካኤል

አቶ ከበደ ሚካኤል የትያትር ደራሲም ናቸው። ሮሚዎንና ገፍለዋል፣ አኒባልን እናስታውሳለን። የዚህ ዝንባሌ እንዴት እንደተፈጠረባቸው ሲገልጹ «ለማንኛውም ድርሰት ምንጭ አለው። ከዚህ ከምንጭ ያልተነሳ ደራሲ ሊሆን አይችልም። ለምሳሌ አንድ ታሪክ ለመጻፍ መጀመሪያ የታሪክ አባቶች ያቀረቡትን ድርሰት መማር ነው። የብዙዎቹ ነገሮች ጀግራዎችና በቅርጽ አስመልክተው ሥነ ጽሑፍን ያወረሱን ግሪኮች ናቸው። እነዚህ መሠረታዊ (ፋንዳሚንታል) ናቸው። ከግሪክ የሐሮዶቱ ስን፣ የቲሲድድን፣ ከሮማውያን የታሊትንና የቲቲሊቦን፣ ከእንግሊዝ የጊቦንን መጻሕፍት ማንበብ ለድርሰት ሥራ በጣም ጠቃሚና አስፈላጊ ናቸው።»

ድርሰትን ለውድር ድርሰትን ታሪክ ለውጣት ግድት ያሰረደል። ለግሪክ የሆነው ፡ ከሮማውያን የሸርጸልን ፡ ከግሪክ የጻገቱን ፡ ከእንግሊዝ የግሪክ ገና የሸርሰጥርን ፡ ከፈረንሳይ የኮርኒኒን ፡ የራሲያን ፡ የቪክቶር ሂጎን ፡ ከጀርመን የተለቅንና የሸርጸልን ፡ ከሩሲያ የቼክኪንን ፡ ድርሰቶች ያነበበ ሰው አስተሳሰቡ የሰፋና ለድርሰትም የተዘጋጀ ይሆናል ። ለምሳሌ ቼክኪን ለሩሲያ ቋንቋ የገለጸ ጋይልና ጭብት የሰጠና ጭልክ ያስቀመጠ ባለቅጽ ነው ።

«ለፊክሽን የሰቅራጥስን ፡ የጥላቀንና የእርስተትልን ፡ ለልቦ ወለድ የሆኑት ፡ የቀለብቱን ፡ የቅርሰስ ደክንስን ማንበብ ነው ። በተጨማሪ (እርጅዝም እር ቶት) ከግሪክ ሕራክሊቲንና ፕሮግረኒን ፡ ከፈረንሳይኛ ትራክሪን ፡ ሉዝባሰካል ፡ ላርኬልልድገኛዎች ፡ ላብሪየር ማንበብ ነው ። እነዚህ የእርጅዝም አባት ይባላሉ ። ለትያትር ከግሪክ ሌጊሊውን ፡ ሶርክንና ሌፕታሊስን ማንበብ ነው ። እነዚህ የትያትር አባቶች ይባላሉ ። ለትኔ ሆጂን ፡ የቪክቶር ገና የጻገቱን ሙጸሕፍት ማንበብ ነው ። እነዚህን ያነበበ እንደት ደራሲ ለይሆንም፤ በእርግጥ እነዚህን ያነበበ ሁሉ ታዋቂ ደራሲ ሊሆን ለይቻልም። ገና ደራሲ ይሆናል። እነዚህ ከላይ የጠቀስኳቸው የድርሰት ሰዎች ለገለጹ ጭልክ የሰጡ ፡ የሰውን ልጅ ለእምር ያሰቱ ፡ ተወዳዳሪ የግድገኝነታቸው የቀለም ሰው ናቸው ። ትምህርቱንም ያገኘ ሁት በነዚህ ነው ።

ቀጠሉና «እኔ ብዙ የትያትር ድርሰቶች አሉኝ ። የጥንት ግሪኮች ትራክዲ ይወዱ ነበር ። ቀልድና ዋሳ ቤት ያጠፋል እንዲሉ ኮሚዲ እምብዛም ለይወዱም ። ርግውያንም ትራክዲ ይወዱ ነበር ። እንግሊዛዊው ሼክስፒየር ተነሳና ትራክዲንና ኮሚዲን አተላቅሎ አመጣ ። ተወዳጅ ሆነ ። ፈረንሳይ ኩርኒኒየና ራሲያ ክላሲካል ትያትር (ፕላይ) አመጡ ። እነዚህ ለፖለቲካናቸው ከ38-39 ፕላይ በግጥም ብቻ አቅርበዋል ። በአሁኑ ጊዜ የነዚህን ተከትሎ የሚጽፍ የለም ። በተለይም ከ300 ዓመት ወዲህ ከቶ የተፈጠረ የለም ። ለምሳሌ ሕንድ ጥንት የድርሰት አገር ነበረች ። ምዕራቡ በቅኝ ገዢነት መጥቶ ለበላሸው ። ዛሬ ድርሰት የት አለና!»

ከበደ ሚካኤል ሰሶ ሕይወት ያላቸው አስተያየት ጥልቀት ያለው ነው ።

ሕይወት ጦርነት ነው ዋጋህን የሚያሳይ ፡ ሙታገል ገድ ነው ስትናር በዓለም ላይ ። በገዛ እጁ ወድቆ በቱሙ የምት ፡ ሙታገል ያልቻለ ልቡ እየታከተ ። የሚያነሳው የለም በፍቅር በርዳታ ፡ በዚች በመሬት ላይ ፍጡር ካልበረታ ፡ ጥንቱን ለልተወራም ለሰነፍች ቦታ ።

ፊሰምን ከማን ያወዳድራለን አልነበረውም ። ጭቅያትር ድርሰቶቹ በግለም ካሉት ከተነሳ ሱትም ታላላቅ ደራሲያን ትይዩ ሆነው ካል ተገኙ ምንም ድርሰት አልላቸውም ። ከ300 ዓመት ወዲህ የትያትር ደራሲ አልተገኘም ። ድርሰትን የሚያውቅ የድርሰትን ሥነ ፍጥ ረት የተግረ ብቻ ነው ። ለምሳሌ አኒባል የተባለው የኢ ትያትር ፈረንሳይ አገር ተተርጉሞ መመስገብ ብቻ ሳይሆን የዚህ ዓይነት ትያትር በፈረንሳይ አገር ገና አልበተለም ተብሏል ። ግን አልታተመም ።

እስከ አሁን የደረሰቸው ድርሰቶች ስንት እንደሆኑ ሲያሰረዱ ፡ ድርሰቶቹ በእምስት ዓይነት ይከፈላሉ ። በእንደገናው ከፍል የሚገኘው መሪ አሳብ የክርስቲያንን ሃይማኖት የሚመለከት ነው ። ስለዚህ ጉዳይ የጻፍኳቸው ሙጸሕፍት ለምስት ናቸው ፡ እነዚህን በእንግሊዝኛ ተርጉሚ በአሜሪካ እንዲታተሙ እየተነጋገርኩ ነኝ ።

በሁለተኛው ከፍል የተጻፉት ሙጸሕፍት በጠቅላላው በእነሱ ውስጥ የሚገኘው መሪ አሳብ ልዩ ልዩ የድርሰትን አመራር የሚከተል ሲሆን ፡ የእነዚህ ሙጸሕፍት ቁጥር በጠቅላላው ዘጠኝ ነው ። እነዚህ ሙጸሕፍት ተዘጋጅተው ለመታተም ይጠበቃሉ ።

በሦስተኛው ከፍል የሚገኙት የቱለትር ድርሰቶች ናቸው ። እነሱም በሕይወቱ ብዙ የደከምኩላቸውና ከዕድሜዬም አብዛኛውን ጊዜ የፈጽብኝ ናቸው ። የተጻፉትም በእማርኛ ፡ በእንግሊዝኛና በፈረንሳይኛ ነው ። ጠቅላላ ተጥራቸው ሠላሳ ሦስት ነው ። ከእነዚህ በስተቀር አሁን በኋላ ጊዜ በመጨረሻ የጻፍኳቸው ሃያ ስድስት ናቸው ። ከዚህ በላይ ከዘረዘርኳቸው ከ26ቱ ድርሰቶች መካከል ሰባቱን በእንግሊዝኛ ተርጉሚ ያቸው በአሜሪካ አገር እንዲታተሙልኝ ለማድረግ ተነጋግራለሁ ።

አራተኛ ተራቶችንና ምሳሌዎችን የሚመለከት ነው ። ይህንንም መሪ አሳብ አድርጎ በመከተል የተጻፉት ድርሰቶች ደግሞ ሌላ መደብ ሊሰጣቸው የሚገባ ነው ። ለምሳሌ በምዕራባውያን አገሮች በጥንት ዘመን በግሪኮች ዘንድ ሌዞኝ ፡ በፈረንሳይ አገር ላፎንቱን ፡ በደንማርክ ፡ አንደርላን ፡ በጀርመን አገር ግሪምና ሆፍማን የሚባሉት ደራሲያን የጻፉዋቸውን የመሰሉ ድርሰቶች ናቸው ። በእኛ አገር ተረትና ምሳሌ የሚለው የድርሰት ዓይነት በምዕራባውያን ዘንድ በልዩ ልዩ ስም ይጠራል ። ይኸውም ፌብል፣ ሌጃንድ ፣ ሚዝ በመባል ይታወቃል ። እነዚህ ድርሰቶች በግጥምም ሆነ በስድ ገባብ ሊጻፉ የሚችሉ ሲሆኑ በግጥም ተጽፈው ሲገኙ የበለጠ ዋጋ ይሰጣቸዋል ። ለምሳሌ ላፎንቱን የጻፈው በግጥም ነው። እኔም በእማርኛ በግጥም አድርጌ የጻፍኩት በዚህ ምክንያት ነው ።

በአፍሪካው ከፍል የሚገኙት ስለ አካላቸው የጻፍኳቸው በተለይም በዘመናዊ የኢኮኖሚ ይዘት ወደ ጌላ ስለተፋቱ አገሮች አካላቸው ሀይታ የሚገኝ ናቸው ። በአዕራ ሰዓት ስለዚህ ጉዳይ በመለጠጥ አገሮች የሚጻፉት ልዩ ልዩ ሙጸሕፍት ቁጥራቸው እጅግ ብዙ ነው ። ከብዙ ዓመታት ጀምረ ጉዳዩን ስለተከታተልኩትና ብዙ ሙጸሕፍት ስለነበብኩ በዚህ ጉዳይ ላይ ግል አስተያየት አለኝ ። ይህንንም ስል የጌላ አሳብ ሌሎች ደራሲያን ከጻፉት ጋር አያገናኝም ለግለት ነው ። ስለዚህ ጉዳይ የጻፍኳቸው ሙጸሕፍት ጠቅላላ ቁጥራቸው 9 ናቸው ። ከዚህ በላይ በዘረዘርኳቸው ሙጸሕፍት መሠረት ከዚህ በፊት በእማርኛ ታትመው የወጡትንና ወደፊት ከፍ ብዬ በጠቀስኳቸው በሦስት ቋንቋዎች ታትመው የሚወጡትን አንድነት አድርጌ ስቀጥራቸው የጻፍኳቸው ሙጸሕፍት ጠቅላላ ቁጥራቸው ሰባ አንድ ሲሆኑ ከነዚህ ውስጥ የተረጎሙ ድርሰቶቹ ሰላሳ ሦስት ናቸው ።

ደራሲ ከበደ ሚካኤል ራሳቸው ታታሪ ብቻ ሳይሆኑ ሰነፍችን የሚጠሉና ፡ ግብዞችንም የሚያወግዙ ናቸው ። እንዲህ ያላሉ በእንደገናው ገጥማቸው ።

የደንቆር መንፈስ ምንጥ ታደለ ፡ ብልጥነት አላጣም ጆል እየመሰለ ። እንኳን መጽሐፍ ማንበብ ፈይል ሳያጠና ፡ ሁሉንም ያወቀ ይመስለዋልና! ኩራትና ትዕቢት የጥሉት አናት ፡ ሰይፍና ጉራይ የመቲት አንገት ። ለይገላገሉም እንዲህ በቀላሉ ፡ ከመራት ላይ ወድቀው ሳይንከባለሉ ።

የደንቆር መንፈስ ምንጥ ታደለ ፡ ብልጥነት አላጣም ጆል እየመሰለ ። እንኳን መጽሐፍ ማንበብ ፈይል ሳያጠና ፡ ሁሉንም ያወቀ ይመስለዋልና! ኩራትና ትዕቢት የጥሉት አናት ፡ ሰይፍና ጉራይ የመቲት አንገት ። ለይገላገሉም እንዲህ በቀላሉ ፡ ከመራት ላይ ወድቀው ሳይንከባለሉ ።

በእገራችን ድርሰት እንዲሰፋፋ ምን መደረግ አለበት ይላሉ? «አሁ! እንደታለ መሰፋፋት አለበት እንጂ! በየትምህርት ቤቱ እንደዋና ትምህርት መቅረብ አለበት ። የቋንቋ እንስቲቲዩት መከፈት አለበት ። መንግሥት በተለይ መንግሥት እኔሽሽኑ ከሱ መሆን አለበት ። የፈረንጅ ዓለም ወደፊት በድርሰት የሚፈራው ጥቁርን ዓለም ነው ። በተለይ እትየድያ በጊንም የማትመካ ፡ በራሷ ሥነ ጽሑፍ የደረ ች ሀገር ስለሆነች ፈረንጆች ሰግተዋል ። ድርሰት (ሥነ ጽሑፍ) አስተሳሰብን ይለውጣል ፤ ያደረጃል ፤ የአንድ አገር ሕዝብን ማንነት ያረጋግጣል ።

ከእገራችን የቀለም ሰዎች ማንን ያደንቃሉ? «እለቃ ኪዳነ ወልድን አደንቃለሁ ። በየአጋጣሚ የሚዘርፉት ቅኔና የሚገጥሙት ግጥም ሕሊና ይመግባል ። የብላቲን ጌታ ጎሩይን ወዳጄ ልቤንና የለቀሶ ዜማ ፡ እነዚህን አሁንም አንባለሁ ። “ያገሬ ጉብዝ ያ ቅልብልቡ ፤ እንደ አንበሳ ሥጋ ነው ቀለቡ ። ያገሬ ጉብዝ ያ ክልፍልፋ ፤ እንደ መፋቂያ ጦር ይዟል ባፋ ። ያሉትን የፍታሒ ንጉሜን ፡ ዘነበ እትየድያዊውን (መጽሐፈ ሚወታ ያዘጋጀውን) አደንቃለሁ ። ሌላ የማውቀው የለም ።